

I. Mi a magyar?

*Nemzeti földrajz. *)*

Gróf Teleki Pál
m. kir. miniszterelnök.

Egy ország: terület, táj, élettér, haza. Mindenik szempontból egyéni — a földön sehol ugyanúgy vissza nem térő — legtöbb tulajdonságában — és főleg bármelyik szempontból való együttességében — annál kevésbbé egészében.

Egy országot megszerezni könnyű, de megtartani nehéz. A himnust sokszor énekeltük, de vájjon megszívleljük-e? Tavaly Ragzában voltam, s olvasgatva Raguza történetét, néha szerettem volna fájdalomban hangosan felkiáltani, mert Raguza története szerint valahányszor a dalmát városok barátságával fordultak felénk és kérték, várták támogatásunkat, mi mindig jónak láttuk összeveszni egymással idehaza, s ezáltal elveszteni befolyásunkat odakünt. A visszavonás és pártoskodás mindig káros következménnyel járt történelmünk során. Egy országot megtartani nehéz, pedig ez a fontos. Amit elmondandó vagyok rövid professzori 45 perces idő alatt, az éppen ezt a célt szolgálja. A magyar földről beszélek, amelyet megszereztünk, s amelyet meg akarunk tartani. A nemzeti földrajz című előadásomban azt akarom elmondani, amit tanítani kell, mert amit tudni kell, azt 45 perc alatt nem lehet elmondani.

Sajnos, sokszor tapasztaltam, hogy a földrajzot úgy tanítják, mint pl. a fizikát vagy a kémiát. Pedig ez nem helyes. Tanításunk főcéljával azt tekintjük, hogy gondolkodni tanítsunk, a látókört szélesbítsük. A földrajznak sokoldalú kapcsolatánál fogva — a földrajz sokféle gondolkodásba nyújt betekintést. Ha vannak is törvényszerűségek a földfelszíni életben s az ember életében a földön, amelyek korlátai között történnek a dolgok, a történés mindig egyéni — nagyban és kicsinyben — a világegyetemben, a Föld életében, egy ország, egy terület, egy táj, egy élettér, egy haza életében csakúgy, mint a legkisebb jelenségekben egyaránt. Szokjuk meg, hogy a szokásos sorrend csak norma. Ha a tankönyv azt is követi, helyes, ha a tanár előadásakor vagy is-

*) A hallgatók feljegyzései alapján.

méltlaskor más sorrendet követ. Az összefüggéseket, a szintézist úgy megértetni, hogy a hallgató teljesen átérezze, a lelki és erkölcsi nevelés tartozéka. Ugyanúgy nemzeti földrajzban kell, hogy más embert, más népet is, megérteni tanítsunk. Úgy érzem, ez hiányzik ma nagyon, ezt nyújtani kötelességünk. Mindent meg lehet földrajzilag magyarázni, főként azokon a tulajdonságokon keresztül, amelyeket magunkban ki kell fejlesztenünk.

Ha egy országról beszélünk, különböző fogalmakat alkotunk. Egy ország lehet terület, táj, élettér és végül haza. Minden szempontból minden ország egyéniség. Nincs két egyforma terület, táj, vagy ország. Egyes nagy vonalakban esetleg megegyeznek, de legfőbb tulajdonságaikban: a domborzatban — vagy amint másképpen mondani szoktuk, a vízszintes és függőleges tagosultságban, valamint a klímában, az ezekre visszavezethető minden jelenségben, ezek együttesében, főként egészében minden ország, minden terület, minden iáj, (élettér), haza egyéni, soha vissza nem térő, meg nem ismétlődő egész a földön. Nincsen két egyforma kontinens sem a földön.

A terület az egyetlen, amelynek megértéséhez adat szerűségeen alapuló szellemi ismeret elégséges — a másik háromhoz érzés is kell, beleélés, synthesis, veleélés. (Főleg az interpretáló földrajztanárnak.)

Mindenkor kell, hogy a területnek tekintetbe vegyük a helyzetét is. Ne lássuk soha hazánkat mintegy a levegőben, környezetéből kiragadva. Sok politikai és gazdasági hibánk és bajunk eredt ilyen szűk, a határon túl nem látó szemléletből. Egy bizonyos területnek, földrésznek a kiterjedése négyszögkilométereivel, összehasonlítva más területek nagyságával értékes adat és eszköz a leírásban, korunk emberének gyorsan ad valamelyes fogalmat és arányokat. Csakhogy mi mindig tudatában kell, hogy legyünk annak, hogy tartalmilag a földfelszín minden négyzetkilométere más, — aztán avval, hogy mennyiben és mennyivel más. Ebből az az előny származik, hogy hazai szempontból tudni fogjuk, hogy mely területek összevonása helyes vagy helytelen, hogy bizonyos célokra: közigazgatásiakra, katonaiakra, gazdaságiakra, földrajziakra, stb. mennyiben vonhatunk következtetést.

A táj — a föld egy bizonyos pontján, területén, a földfelszíni élet természetétől való synthesise. Minden él és összefügg. Az élet összefüggést, egységet jelent. A táj összetétele mindazon tényezőknek, jelenségeknek, tulajdonságoknak, amelyek a természetet, a földfelszíni életet a föld egy bizonyos pontján, területén kialakítják. A földfelszíni élet sokféle kategóriából való, egymásból és egymásba szövődő különbségeket mutat, amely különbségek jellemzők minden tájra, a magyar föld tájaira is a föld minden más tájával szemben.

Ezek együtt adják a területnek, a tájnak a sajátos képét, synthesisének külső kifejezőjét. Ezt a képet az ember synthetikusán a maga egészében — a földfelszíni életet úgy, amint van — fogja fel, sokkal korábban megérzi az

egészet, mint megérti. És ahol megérzi és az az érzet általános, ott nevet adott az ember a tájnak. A magyar föld lakói mindig abban a tudatban éltek, hogy ez az ország természettől adott tájegység földrajzi értelemben is. Minden szempontból Magyarország egy igazi ország, nem pedig hatalmi úton keletkezett birodalom. Ez Hungária, a nagy Dunavölgy középső szakaszát elfoglaló egységes ország! Ennek a területnek — nem a régebbi és mai politikai területnek, hanem az örök — tájrajzi egységének külföldi elismertetéséért soha sem kellett küzdeni. Éles vonásaival valósággal a természettől kijelölt ideális államföldrajzi területegység.

A földön minden egyéni, sem térben, sem időben vissza nem térő. Alföldi táj ezer és ezer van a világon, de kecskeméti-, szegedi táj csak egy van a világon. Nincsen két egyforma táj a világon — ha van is hasonló, de a kettő nem azonos, mégha a különbségeket nehezen is vesszük észre, vagy nehezebben is tudjuk magyarázni. De ha jól ismerünk valamely tájat, otthonosak vagyunk benne, akkor élesebben, finomabban fogjuk érezni a tényezők összességéből származó egységet és azokat a különbségeket, amelyek rányomják a területre a táj egyéni jellegét. A tájat alkotó domborzati keret és ezt kitöltő éghajlat, s ezeknek folyamatai és jelenségei nemcsak közvetlenül mutatkoznak, hanem közvetve a víz eloszlásában és az u. n. körforgásában, az erózióban, a növényzetben — vegetációban, flórában, az állatvilág életében és alkalmazkodásában és az ember alkalmazkodó és küzdő képességeiben, tehát az élők világában is megmutatkozik. Ez a szerves kapcsolat mindenütt, a föld minden részén, területén, tájában más és más. Amikor most az öntözéssel foglalkozom, jobban rámutathatok arra, hogy egy terület mennyire más és más jellegű lehet. Amikor az öntözés ügyével kapcsolatban tájékozódást kerestünk amerikai barátainnál, akik szintén az öntözéssel foglalkoznak, említették, hogy szerintük is a leghasonlóbb területekről sem lehet levonni ugyanazokat a következtetéseket. Nem lehet találni olyan területet, amely csak félig is összehasonlítható lenne más területtel öntözési problémák tekintetében, de ez így van más szempontból is. *Az öntözést is, mint minden más magyar problémát egyénileg* — a magyar föld tájjellege szerint kell megoldani. A klíma a tájakat gyorsabban változtatja, mint hinnők, — a különböző klímaingadozásoknak a metszése által gyorsabbak a változások.

A tájak képét az emberek is befolyásolják: átalakítja a táj képét, — erdők teljes kiirtása, nagy területek bevetése egy-egy növényvel, ezeknek szimmetrikus formái, falvak, városok, utak, vasutak, stb.; megváltoztatja a tájtényezők szerepét, — vízesések megszüntetése és átformálása turbinákra; lejtők művelése, végül egyes tájtényezők erejét és hatását mérsékli vagy fokozza, — folyókat elvezet, erdőt irt és ültet, talajt javít vagy ront, trágyáz és ezzel új talajfolyamatokat indít el, sziksós talajt kimos, árvízvédelmi berendezéseket létesít, ezzel kikapcsolja nagy területekről az árvízveszedelmet, — így a természeti nyers vagy ős táj helyére kultúrtájat teremt. így változtatta meg a ma-

gyarság az ország földjét harminc generáción át — a magyarság földjének országát. Nagyon sok gyakorlati kérdéssel van kapcsolatban a földrajz: öntözés, erdősítés, telepítés, közigazgatási területek újabb kiszabása és sok más kérdéssel, amelyek ma a sajtó napirendjén vannak, mert szenzáció kell. Nemzetnevelési szempontból a nyugodt, tárgyilagos ítéletre, kritikai készségre minden állampolgárnak szüksége van, mert ma annyi a reklám, a lázas lármázás, tervezetés többnyire minden tudományos előkészítés és tanulmányozás nélkül, hogy a meg nem valósulás ok nélküli elégedetlenséget kelthet, pedig erre nincsen semmi szükség.

A földfelszíni élet, a változások láncolata, amelyek a különböző tájakban végbemennek nem egyformák, és nem egyforma idő alatt bonyolódnak le. Minden táj, Magyarország is, mint természetes földrajzi táj, egyéni térben és időben, ugyanabban a pillanatban, soha vissza nem térő: kép.

Egyéni egy ország, mint élettér is. Egyéni nagyságban is. Az emberiség számára az egész Föld felszíne élettér. A világháború csak kirobbanása, felfokozója, de nem alapoka. Alapoka maga a természetes fejlődés: — *a világrészgazdaságokból a valóságos világgazdaságra való átmenet.* Nagyobb gazdasági egységek felé törekszik a világ mai politikája, mégpedig egy természetes kényszer érzéséből. Ha nem vesszünk el a részletekben, akkor észrevesszük, hogy ez nem más, mint az erőknél a tömörülése a világ nagy sűrűnlakott életegységein belül: Európában, Oroszöldön, Észak- és Középamerikában, Indiában, Kínában, Japánban, Délamerikában, stb. — A nagyobb életterek, életegységek kisebb életterekből, életegységekből tevődnek össze. — Minden életegység jellege egyéni, adottságainak különbsége fennmaradó tulajdonság, amelynek fontos szerepe van a sajátos érdekek szempontjából, amely a különböző időperiódusokban más-másképpen jelentkezik. — *A domborzatilag és klimatológiailag tagolt Európában, ebben a nagy tájban, élettérben a rómaiak helyi színezetű provinciákat teremtene, a népvándorlás hódító népei, törzsei kis hazákat teremtene. A szűk európai élettérben az így tömörült tarka emberiség aztán versengve terjeszkedik, amíg egymásba ütközik, vonalhatárokat von és mindmáig ezeket tologatja.* — Bizonyos életterekben is változás megy végbe, mint ahogy századoknak multával a kikötőknek a helyzetei is megváltoztak. Mindinkább a nagyobb egységek felé történik a változás. A XVI. sz.-ban például a kisebb kikötőknek, — manapság a nagyobb Hkötőknek van jelentősége.

Az ország nem csupán terület, hanem táj, élettér, s a mi országunk számunkra e mellett még Haza is. Jelenti a nemzedékek összenövését, symbiozist — együtt és veleélését — a környezettel: a tájjal, az élettérrel, a Hazával. Nemzedékek, generációk jönnek és elmúlnak, de mindegyik valamirevaló, hosszan-maradó emléket hagy, — mindegyik az előző azelőttvalóra épít, de mindegyik másképp, újabb módszerekkel, sokszerűen gazdagodva, s — *ma, a jelenben új összefogások, a nagy egységbe való törekvés forradalmi korszakai*

következnek. — A tájaknak, az élettérnek és a hazának a megértéséhez van elég hagyomány, de kell *érzés is*, ehhez a megértéshez *átérzés* is kell az egyszerű logikai munkán felül. A táj, az élettér, a magyar haza fogalmát megérteni, megvilágítani csak az tudja, aki beleszületett az országszerző és fenntartó magyarságba. A terület az egyetlen, amelynek a megértéséhez az adatszerűsége alapuló szellemi ismeret elég, míg a másik háromhoz, főleg az interpretáló földrajztanárnak születni kell, mert a táj, az élettér, a haza fogalmát megvilágítani csak az tudja, aki beleszületett, akiben beleélés, veleélés van, akinek a lelkében él a synthesis.

Egy ország: terület, éspedig méret, forma szerint a föld egy darabja, s ez utóbbi tekintetében jól vagy rosszul meghatározott, körülhatárolt darabja a földnek, de lehet egységes vízmedence, sziget, félsziget, stb. A méret abszolút vagy viszonylagos. Magyarország a világon kis, Európában nagy terület.

Egy ország jelenti egy területnek a méretét, a formáját és jelenti azt, hogy a földnek egy adott darabja. Egy *sajátos területnek*, a földfelszínnek egy adott darabjára való kiterjedése, egy *egész ország*. Mi a méret? A méret lehet abszolút vagy viszonylagos Magyarország a világon egy kicsiny, Európában nagy terület, méreteivel az európai nagyhatalmak sorába tartozik (az európai nagyhatalmak átlag nagyságkategóriája 300.000 km²), — és ezáltal Európa természetes keleti védbástyája — háborúban és békében. Háromszázezer négyzetkilométer nagyságú terület mást jelent Európában, Afrikában, Amerikában, stb. Nem jelenti ugyanazt, mert az adottságoknak megfelelően mindenütt másrendű és számú lakosságot tud eltartani. Egy ország mérete és tényezői számszerűleg sohasem hasonlíthatók össze más országgal.

A földnek egy adott darabja, mindig kifejezi mindazokat az egyéni tulajdonságokat, amelyek azt a *földet* jellemzik. Nem szabad a jellemzésre sablont adni, ne általánosítva jellemezzünk, hanem egyénit nyújtunk. — Egy ország a föld egy adott darabja, s e tekintetben jól vagy rosszul meghatározható, körülhatárolható darabja a földfelszínnek. A kis országoknak nehezebb a helyzetük, mint a nagyobbaknak. A sok ország közé beékelte területnek sokkal nehezebb a helyzete minden tekintetben, mint a kevesebb ország közé beékelte félsziget, vagy sziget helyzetű országoké. Ezért ebből a szempontból szívesen cserélnék Norvégiával, vagy Portugáliával. Európa déli felén az egyes országok, területegységek jellege más és más. A lánchegységek ívei ősi eredetű sziklatömegeket ívelnek körül, pl. míg Spanyolország magja táblaszerű magas fensíkot alkot, addig a lánchegység-keret hazánkat a Föld legteljesebb medenceországává teszi, melynek belső magva lesüllyedt, és helyén ma hordalékkal feltöltött medence van, amelyet hegytömegek vesznek körül, s így a magyar föld, mint terület, mégis jói körülhatárolt területegysége a földnek.

Minden ország táj vagy tájak csoportja, már ebben a tekintetben természetes egység, egyéniség, amelynek párja, hasonlója a világon nincs. — Táj, amely sajátos domborzati területekből és formákból, sajátos éghajlatból, növényzetből (vegetációból és flórából) tevődik össze. — Evvel már sajátos otthona élőknek (növény, állat, ember).

Minden ország, minden táj egy-egy sajátos egyéni földfelszíni életet hordozó darabja a földkéregnek, amely minden más tájtól különbözik. Kicsitői a nagyig, az egyetlen legnagyobbig, az egész földfelszínig ilyen egyéni megjelenési formában, tájakban lüktet az a szövevényes élet, amelyet hogy megérthessünk, tényezőire, elemeire, mérhető, alakjukban, méreteikben, kivetkőztetett egyszerűségükben a véges eszünkkel érthetőbb elemekre bontunk. Mert a táj a végtelen egységnek kifejezője, elhatárolhatatlan és elválaszthatatlan része, egyéni, soha térben és időben vissza nem térő képe, a táj az egész földfelszíni élet helyi és pillanatnyi megnyilvánulása. Minden ország táj, vagy tájak csoportja. Minden táj sajátos domborzati formákból, területekből, sajátos éghajlatból, növényzetből (flóra és vegetáció), talajból, állatvilágból és emberi tényezőkből tevődik össze szintetikus képpé. Kell, hogy minden táj a saját egyéniségén megéljen, s a saját egyéniségén keresztül érvényesüljön. A táj lehet heterogén, vagy egységes, pl. Franciaországban a Párisi-medence.

Minden országnak más a tájjellege, mindenütt mások az életnek tájadottságai, minden táj az egyéni adottságaiból él. Kell, hogy az ember is a tájadottságoknak megfelelő egyéniségét élje, ne kölcsönözzön! A gondolkodás nélkül átvett formák értéktelenek és kész veszedelmek. Mi is a sajátos tájjelenségeinket és tájadottságainkat kutassuk, hasznosítsuk, külkereskedelmünk javára fordítsuk! Ismerjük meg a tájat és annak szövevényes életjelenségeit a megértés végett egyszerűsítsük le. De vigyázzunk! Ma az újságcikkek százaiban, a rádióban, reklámokban és mindenütt a leegyszerűsítettet dobják ki, mint életmagyarazatot. A másoktól átvett és gondolkodás nélkül utána mondott leegyszerűsített gondolatok a legnagyobb veszedelmei a lecsúszásnak. Nekünk minden magyar tájat közelebről meg kell ismernünk, és azt kell továbbadnunk a maga egészében, amit jól megismertünk. A tanuló ifjúság vegye át a mi ismeretünket, de legalább felével maga is tudjon jól sáfárkodni.

Kutassuk a tájadottságokat. Hazánk Nyugat- és Közép-Európához legközelebb eső szárazföldi éghajlatú terület, medencénknek oly sajátos klímája van, amelyhez hasonló klímátípusok az egész világon ritkák. Tájjellegünknek megfelelően olyast is fogunk tudni mindig termelni, amit Európa nedvesebb és hűvösebb éghajlatában nem lehet termelni. A sajátos éghajlat oly előnyöket is ad, amelyeknek világviszonylatban is van értékük, vagy lesz a jövőben. A híressé vált bécsi süteményeket, „császárzsemlye” magyar lisztből sütötték. Vagy Bécs világhírű főtt marhahúsa magyar hizott marha húsa volt. Mi az

oka ennek a zamatnak? A magyar éghajlat. A mai megcsonkított Magyarország DK-része Európának egy különleges száraz, meleg foltja. Hazánk ezen részén nő az ősi fajtákból a legjobb minőségű búza. Ugyanez a terület látszik legalkalmasabbnak a fontos repülőolajat adó ricinustermesztésre. Ugyanez a terület a legellenállóbb és legregenerálódóbb képességű magyar lucerna optimális területe (15—20 éves jó hozamú lucernások!). A mag miatt Nyugateurópa legkeresettebb cikke. A legújabb összehasonlító kísérletek világosan igazolják, hogy a magyar gyümölcs vitaminossága nagyobb, mint más országokban nőtt hasonló mérsékeltvívi gyümölcsöké. Az egresünk vitamínaránya a nedves éghajlatú nyugateurópai gyümölcshöz képest 100:78, szőlőnél 100:46, cseresznyénél 100: 89, a szilvánál 41: 10, de áll ez a kedvező arány a sárga és görögdinnyénkre, meggyre, kajszinbarackra, őszibarackra is. Ugyanígy a paradicsomunkra, paprikánkra is áll ez az arány. A kutatások alapján már mondhatjuk, hogy a vitaminosság a napfény sugárzásával függ össze. E téren persze még sok minden vár megoldásra. A minőségek szempontjából a napfénytartam és sugárzástényező igen fontos. Kutassunk, okadatoljunk, a vitaminövek megkeresése az Alföldön külkereskedelmi szempontból is fontos lenne. Vagy ugyanígy nagyon fontos volna, ha megvolna a régi magyar húsertés, amelyet ma továbbtenyésztve kielégíthetné az angol igényeket abban a hathónapos különleges ú. n. „bacon”-ban. Miután ezt engedjük kiveszni, ma nagy áldozatokkal vagyunk kénytelenek erre a célra külföldi tenyészállatokat behozni. Mindez csak példa a táj egyéni, sajátos jellegére.

Ne a „nagy”-ságra, a mennyiségre, hanem a minőségi termelésre — minőségi előnyökre irányozzuk tekintetünket. Az élet terein, emberiekben, társadalmiakban, a politikai életben is a szám, a tömeg eleve süllyeszt. Minden túlzás, termésmennyiségfokozás, méretek, súly fokozása (állatoknál) a más értékes tulajdonságok hanyatlására vezet! A jobb alkalmazkodás a természethez a világot egészségesebbé tenné. A mezőgazdaságban a klímaadottságokhoz való Öntudatos alkalmazkodás kell, hogy öntudatosá váljék. Annyi ma már bizonyos, hogy a világ termelőterületeinek folytonos differenciálódásában a magyar földnek, különösen a Magyar Alföldnek sajátos egyéni, fontosságában növekvő szerep fog jutni. — Sok embert a „nagy”-ság elszédít. A magyar alma és gyümölcsök kimutatható és beigazolt fokozottabb vitamindúságára és zamatosságára támaszkodva a külföldnek azt mondhatjuk, hogy a bankett asztalára tegyenek csak nagy és szép, mutatós kaliforniai almát, de gyerekeiknek a gyermekszobában csak magyar gyümölcsöt adjanak.

Minden ország élettér — országalkotó vagy egy orszaggá összefogott. Országalkotó, ha természettől fogva adott, másoktól elhatárolt, legalább bizonyos fokig önellátó, — országalkotó, ha sajátos életformát vagy életformák együttesét teremtő, alakító. — De minden állam élettér, mert politikai, vám-éi bel forgalmának határai azzá teszik. — Tényleges és vágybeli élettér. Expan-

más életér. — Életérkiegészítés: gyarmatok, érdekerületek, külkereskedelem útján.

Minden állam élettérré válik azzal, hogy ország lesz. Ha egy terület országgá lesz, ill. országgá válik, befolyással van az életformára azáltal, hogy mindent egyformásít. Gyártmányok, használati tárgyak, irodalom, nyelvnek is egyformásítása hozzátartoznak azokhoz a láthatatlan kapcsolatokhoz, amelyek az embert a föld-höz kapcsolják. Minden állam életér, mert politikai, vám- és belforgalmának határai azzá teszik. Minden ország önkéntelenül élettérré válik, de mesterségesen, államilag adott élettérré. Azt az életteret, ahová az ember beleszületett, szereti. A hasonlót szívesen felkeresi — mint honfoglaló őseink, s ha megtalálja, tartja, ápolja. Nem mindenkinek egyformán felel meg az életér. Nem maradtunk volna meg itt a Kárpát-Duna medencében, ha e terület nem lett volna a fajtánknak megfelelő homogén életér. — Vannak összefogott életterek, jó, ha az életér megfelelő és homogén, és ha megfelelő határral vehető körül. így van ez a mi életterünk esetében, talán ezért nem léptük át a Kárpátokat sohasem.

Kétféle életteret különböztetünk meg az országokkal kapcsolatban, mégpedig: tényleges és vágybeli életteret. Ezenkívül megemlítjük még az expanziós életteret, és mint életér-kiegészítést a gyarmati érdekerületeket. Expanziós élettérről beszélhetünk, amikor az országok életterületük kiegészítésére gyarmatokat szereznek a nyersanyag és a piac biztosítására, esetleg egyéb érdekerületeket is bevonnak életterükbe, mint politikai, gazdasági, vagy külkereskedelmi szempontból értékesíthető területeket. Ha több állam vágyik ugyanarra a területre, az életterek keresztezhetik, fedhetik is egymást. Az élettereket nem lehet pontosan elválasztani egymástól. Azokon a területeken, ahol két különböző életér érintkezik egymással, ott ezek egy bizonyos mértékig összeolvadnak.

A „Felvidék” visszacsatolásánál, a müncheni egyezmény után éppen az életterek érintkezése miatt volt nehéz a határ megvonása. Az egyezményben kimondott 50 % elvére helyezkedve némely helyen élesen, másutt nehezen lehetett megvonni az új határt, — ennek tájféldrajzi okai vannak: ahol „kapu” van a közlekedésre, ott az életterek természetesen összefolynak. Ilyen terület a Léva körüli dombvilágtól nyugatra eső terület, amely vándorlási út volt. A másik ilyen terület Kassa-Ungvár közötti rész, itt sem éles a nyelvhatár. Tehát a kapuknál az életterek összefolyhatnak. Végeredményben azonban az egész világ életér (hatalmi összeütközések). A mi életterünk a Haza. Nemzetformáló ereje van a mi életterünknek.

Ha a nép életterével összeforr, — ha a táj rányomja bélyegét a népre, vagy a nép vándorlásában tájára talál —, akkor a táj s az életér egyaránt hazájává válik.

Ha az államok konszolidációja nyugaton nem fejeződött volna be, mire ideérkeztünk, azaz, ha korábban jöttünk volna, akkor nyugatabbra nyomtak volna, pl. a Pó völgyébe. Akkor megváltoztunk volna, friss, új formálódás kellett volna, hogy el ne nyeljen a népvándorlás hulláma, vagy bele ne olvadjunk más népekbe, — de, ha később jöttünk volna, valószínű akkor sem alakíthattuk volna *ezt a hazát*. De így, ahogy történt, nem kellett újra formálódunk, vándorlásunkban tájunkra találtunk, s így ez a terület, táj és élettér egyaránt hazánkká válhatott.

A magyar haza, Magyarország mint terület, táj, élettér — ennek helyzete Európában — előnyeink, hátrányaink — a magyar medence részei. — A MAGYAR HAZA.

Meg kell ismernünk a magyar hazát, Magyarországot, mint területet, mint tájat, mint életteret, helyzetét Európában, világhelyzetét, — a nagy összefüggéseket sohase tévesszük szem elől, lássunk a határokon túlra is. Ismerjük meg a *magyar földet, népével*, ismerjük meg *alkotmányaink* magját: előnyeivel és hátrányaival. Itt a táj, az ember, a politikai forma harmóniában van. Talán ez egyik oka fennmaradásunknak. Államközi fekvés szempontjából hazánknak a legnehezebb helyzete van, amelyet csak nemzet osztályrészül kaphat.

Hazánk több tájból tevődik össze egy egységes, sajátos jellegű és adottságú országgá, tájegységgé. A magyar medence tájait helyenként a természeti tényezők szerint is nehéz elhatárolni. Mint termelő tájakat, gazdasági függésben álló csoportokat az emberi munka nemhogy szétválasztaná, hanem összekapcsolja, mert minél jobban tagolja a tájak termelését, annál jobban összekapcsolja őket szerves egységbe. Nyugat rá van utalva kelet igavonó állatára, az Alföld a felföldek fájára, stb., a felföldek az alföld búzájára, stb. A szoros gazdasági kölcsönhatás, az egységes gazdasági élet parancsolólag alakul ki a természetes utak egybekapcsoló hatásán át. — Mi a központi tájban is megfogytunk: Most etnikum és külső segítség a periférikus tájakhoz kapcsolt nagy részeket. Világpolitikai és európai helyzetünk más lett, a régivel össze sem lehet hasonlítani. A helyzet tehát az, hogy a szűkebb határaitól átlépő környező államok éppoly vegyes nemzetiségű állammá lettek, mint az Osztrák-Magyar monarchia volt. A geográfus tudja, hogy a természetes táj életformáló, és hogy az azonos életmód éppen olyan erős, néha erősebb kapocs, mint a nyelv, mert fő a sorsközösség és az ebből fakadó hazatudatosság.

A magyar föld egy ország: terület, táj, élettér, haza! Taníthatunk mind a négyről, de mindig az egészre kell gondolnunk. A magyar földet jól meg kell ismernünk és magyar foglalkozzék vele, *mert lélekből is érezni kell a hazát*. Azért is kell ismerni, hogy példákkal, aktualitással a közfelfogásba belevigyük a hazatudatosságot és a sorsközösség vállalásának lélekből fakadó átérzését. Kell, hogy ismerjük, hogy interpretálhassuk, mint tanárok, tanítók. A lényeg

a fontos, de ez maradjon meg, a részleteket elfelejtheti a gyermek, — mint a nyelv tanulásánál a nyelv zenéje akár szóismeret nélkül —, a lényeg váljék öntudatlan értéké a lélekben. — A nemzeti Himnus is azt mondja: ez a föld Isten kegyelméből és a mi munkánkkal mindennel bőségesen ellát bennünket. De ezt a földet ismernünk, ápolnunk és szeretnünk kell, mert a Gondviselés ezt a földet szánta nekünk és a mindenkori magyar Ifjúságnak, ahol élnünk és halnunk kell!